گنجینهٔ دستنویسهای پهلوی
و
پژوهشهای ایرانی
۵۳

دستنویس ک ۲۰

ارداویرافنامه و ماتیکان یوشت فریان

به کوشش

دکتر ماهیار نوابی
دکتر محمود طاووسی

از انتشارات

مؤسسهٔ آسیائی «دانشگاه پهلوی» شیراز
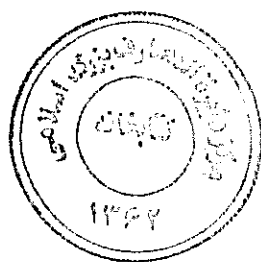
از این‌کتاب یکهزار نسخه در چاپخانه دانشگاه پهلوی شیراز در اردیبهشت ماه ۲۵۳۷ شاهنشاهی

چاپ گردیده

ارزش ۵۰۰ ریال

پیشگفتار

دستنویس ك ۲۶ (K26) بخشی است بازمانده از مجموعه ای که تنها ۵۳ برگ آن در دست است . شماره‌گذاری برگهاکه‌گاه به فارسی و‌گاه به‌گجراتی درکوشهٔ‌راست پشت هربرگ دیده می‌شود تا برگ ۷۲ رانشان میدهدکه از این‌همه نیز هفت برگ نخست و برگهای ۴۱ ـ ۴۸ و ۵۱ ـ ۵۴ از میان رفته‌است .

این دستنویس بخش بزرگی از دو متن نخستین ك ۲۰ (K20) را دربردارد وشاید در اصل مجموعه‌ای‌بوده است با متن‌هایی همانندآن .

پایان نویسی درآن دیده‌نمی‌شود ، هوگ Haug در سال ۱۸۲۰ آن را دستنویسی دویست ساله دانسته است و بایستی چنین باشد یعنی شاید بتوان تاریخ نوشتن آن را سده هفدهم میلادی دانست .

و این است متن‌هایی‌که درك ۲۶ یافت می‌شود :

۱ـاردای‌ویرازنامك(ارداویرافنامه) Ardāγ Vīrāz Nāmaγ(=ك۲۰،شمارهٔ۱)این‌متن رانخست‌هوشنگ‌جی‌جاماسب‌جی‌آسا،هوگ‌ووست‌ویراسته وبه انگلیسی ترجمه کرده‌اند
Hoshangji Janaspji Asa : The Book of Arda Viraf . . . Gŏst - i Fryano etc ... (چنین است طرز خواندن سنتی آن) Bombay & London 1872

و چاپ بعدی آن به نام : Ardā Vīrāf Nāmeh, The Original Pahlavi Text راکیخسرو جاماسب جی جاماسب آسا در بمبئی به سال ۱۹۰۲ منتشرساخته است و هم ترجمه فرانسهٔ آن‌رابارتلمی A . Barthélemy به‌نام: Artā Vīrāf Nāmak,ou Livra d'Ardá Viraf به سال ۱۸۸۷ در پاریس چاپ کرده است .

ارداویرافنامه شرح رؤیای اردویراف است از جهان دیگر و کتابی است مانند «Divina Commedia» (کمدی‌الهی) دانته. اردویراف چنانکه از پیشگفتار کتاب برمی‌آید در اواسط زمان ساسانیان میزیسته است. وی، از روی فداکاری، بابکاربردن دارویی‌مخدر، درحال خلسه، به‌جهان دیگرمی‌رود وبهشت و دوزخ وشکوه وجلال‌روان های نیکوکار وشکنجه و زجر روانهای‌گناهکار رادرآنها می‌بیند و سبب شکوه آنان و شکنجه اینان را می‌پرسد وبادانشی‌کامل‌پس‌ازهفت روز به این جهان بازمیگرددودانشیان و دینوران را از دیده‌ها وشنیده‌های‌خود درآن‌جهان آگاه‌میسازد، تابکار برند ومردم را رهبری‌کنند.

نخستین برگ بازماندهٔ این دستنویس. برگ ۸ است که برابر است‌با میان فصل چهارم بند ۶ از چاپ جاماسب‌جی‌آسا وهوگ. چهارجمله از پایان‌فصل‌هشتم وپنج‌جمله از آغاز فصل نهم‌که درچاپ جاماسب‌جی هوگ به‌شماره‌های ۴ـ۷ و ۱ـ۵ نموده‌شده در این دستنویس‌نیامده‌است (سنج.ص ۲۶ ـ ۲۷ چاپ جاماسپ‌ـهوگ وص۱۰چاپ حاضر. کریستن‌سن درمقدمه‌ای‌که‌براین‌دستنویس نوشته است (نك‌ص ۸) جمله‌های‌افتاده‌ازپایان فصل هشتم را به اشتباه، ۶ ـ ۷ میداند)

جای سفید مانده وبی‌نوشته‌ای را در فصل یازدهم (چاپ جاماسب‌جی ـ هوگ) که جاماسب‌جی و هوگ بدان اشاره میکنند قسمتی از پشت برگ۱۳ وروی و پشت برگ ۱۴ است. برگ های‌گم شدهٔ ۴۱ ـ ۴۸ فصل ۶۴، ۸ تا پایان فصل ۸۳ (چاپ‌جا. ـ هو.) را در برداشته‌است.فصل ۸۶، ۴ـ ۵ وفصل ۸۷، ۱ـ۴ (چاپ جا.ـ هو. ص ۱۱۹ـ۱۲۰) درچاپ حاضر (ص۶۸، میان س ۹)، باافتادن برگ‌های ۵۱ ـ ۵۴ فصل‌های ۸۹، ۱۰ ـ۱۰۰، ۴، از این دستنویس، از میان رفته است. (ازجملهٔ۱۰، فصل ۸۹ تنهایك واژه کم دارد (پایان ص ۷۰ چاپ حاضر) و از جمله۴، فصل ۱۰۰ پنج واژه برجا است (آغاز ص ۷۱))

۲ـ ماتیکان یوشت فریان Mādīyān ē yavišt Fryān (ك ۲۰ ، K_{20} شماره ۲)
درست پس از جمله معروفی که درپایان بیشترمتن‌های پهلوی آمده است باسطر ۱۰ پشت برگ ۵۶ (ص ۷۲ این چاپ) آغازمی‌شود .

این‌متن‌را هوشنگ، جی‌جاماسب‌جی ـ هوگ و وست با ارداویرافنامه وهادخت نسك ویراسته و به‌انگلیسی ترجمه کرده‌اند و در ۱۸۷۲ به چاپ رسانده‌اند (نك . شم . ۱) متن پهلوی و ترجمه انگلیسی یوشت فریان در صفحه‌های ۲۰۷ تا ۲۶۶این کتاب‌جای‌دارد. بارتلمی نیز این متن را به‌نام : Une légende iranienne , traduit du pehlevi ترجمه و در پاریس به سال ۱۸۸۹ منتشرساخته‌است .

ماتیکان یوشت فریان اقتباس است از داستانی چیستان وارکه از آن در اوستا ، یشت ۵ ، ۸۱ ـ ۸۴ نیز به‌کوتاهی یاد شده است . جادوگری به نام‌اخت(Axt = اوستا : Axtya) هرکه را نتواند بـه پرسش هایش پاسخ دهد میکشد ، یـوشت فریان‌جوانترین خاندان فریان) همه پرسش‌های او را پاسخ میدهـد وبه نوبهٔ خود از جـادوگـر سه‌چیز می‌پرسدکه نمی‌تواند پاسخ دهد و به دست پهلوان داستان‌کشته‌می‌شود .

برگ۷۲ ، آخرین‌برگ این دستنویس‌است که‌میان‌فصل ۲۳،۴ (از چاپ جاماسب ـ هوگ) پایان می‌یابد .

چنانکه هوگ در پیشگفتاری‌که برچاپ جاماسب ـ هوگ نوشته یادآور شده‌است (ص VIII)کتاب ارداویراف بسیار با دقت نوشته شده است . در جاهـایی افتادگیهاو و غلط‌هایی دارد . هردومتن این‌دستنویس(ك ۲۶)بسیاربه دستنویس کهنه‌تر «ك۲۰» نزدیك است ولی به‌هرآینه نمیتواند رونویسی از آن‌باشد زیرا :

ـ اختلاف‌هایی در طرز نوشتن واژه‌ها دربعضی جاها، دراین دونسخه‌دیده‌می‌شود.
ـ از پاره‌ای ازعبارات ك ۲۰ واژه‌هایی افتاده‌که‌درك ۲۶ برجاست .
ـ اگر چه درهردونسخهٔ ك ۲۰ و ك۲۶ عباراتی‌دیده میشودکه واژه‌هایی‌ازآنهابه‌خط

فارسی نو آوانویسی شده است ولی این آوانویسی‌ها درعبارات مشابه هردونسخه‌نیست.

هوگ می‌پنداردکه ك ۲۶ و دستنویس پازند-سانسکریت م ۶۳ (M_{63}) که‌هوگ آن‌رابه‌نام H_{18} خوانده است) یك منشأ دارند .

ك ۲۶ یکی‌از منابع متن چاپی ارداویراف نامه وماتیکان یوشت فریان ویراسته جاماسب‌جی - هوك است .

ماهیار نوابی

fol. 8 r.

fol. 8 v.

fol. 9 r.

fol. 9 v.

fol. 10 r.

fol. 10 v.

fol. 11 r.

fol. 11 v.

fol. 12 r.

fol. 12 v.

fol. 13 r.

fol. 13 v.

fol. 15 r.

fol. 15 v.

fol. 16 r.

fol. 16 v.

fol. 17 r.

زبان ولدر

اوم

fol. 17 v.

fol. 18 r.

fol. 18 v.

fol. 19 r.

fol. 19 v.

fol. 20 r.

fol. 20 v

fol. 21 r.

fol. 21 v.

fol. 22 r.

fol. 22 v.

fol. 23 r.

fol. 23 v.

fol. 24 r

fol. 24 v.

fol. 28 r

fol. 25 v.

fol. 26 r.

fol. 26 v.

fol. 27 r.

fol. 27 v.

fol. 28 r.

fol. 28 v.

fol. 29 r.

35

36

fol. 29 v.

fol. 30 r.

fol. 30 v.

fol. 31 r.

fol. 31 v.

fol. 32 r.

fol. 32 v.

fol. 33 r.

fol. 33 v.

fol. 34 r.

۳۶

fol. 34 v.

خانه آهن

آوردن

مي

داد

fol. 35 r.

٣٤

زنهار

52

53

fol. 35 v.

fol. 36 r.

۳۶

fol. 36 v.

55

fol. 37 r.

56

fol. 37 v.

57

58

fol. 38 r.

fol. 38 v.

fol. 39 r.

62

fol. 39 v.

fol. 40 r.

fol. 40 v.

fol. 49 r.

fol. 49 v.

fol. 50 r.

fol. 50 v.

fol. 55 r.

fol. 55 v.

fol. 56 r.

fol. 56 v.

fol. 57 r.

fol. 57 v

fol. 58 r.

اول

fol. 58 v.

fol. 59 r.

fol. 59 v.

fol. 60 r.

و دروند ساستار

مردمکان اوی دوزخ افت

fol. 60 v.

fol. 61 r.

fol. 61 v.

fol. 62 r.

fol. 62 v.

fol. 63 r.

fol. 63 v.

fol. 64 r.

fol. 64 v.

fol. 65 r.

fol. 65 v.

fol. 66 r.

fol. 66 v.

نهید جوشت [illegible] بهشت هشتم پرسن این
پرسید که زنان و بزرگ رامشن از چه ۵۵ ۵۵
گوشت پریان گفت که زیوندگان پیامکنای این
مردم وند ساختار [illegible] کان اوی دوزخ افتد
۵۵ چه نه ایدون چون تو اندیشی بایدون
چون من دانم که تو ایدون اندیشی که زنان
و بزرگ رامشن از پرموجن و گوشه لونه خانه
بانوش دسراوارگسان دارنده چه نه ایدون
زنان و بزرگ رامشن واز بودن او آموی کهرس
اخد جادو گفت که دروغ گوید اوش پیدا اس پرسن
و بکشم و همان به شهر تا بنزدیک اخو ورس شوم
و ازش تو خواهی اهرومن و زن و ازش اگر چه
دروغ نه گفت ملگوید و به گوشن او با همه گوشت
پریان و هم داستان بود و اخد جادو او گوشت
پریان گفت که زنان و بزرگ رامشن واز پرموجن

بیاضم

fol. 67 v.

fol. 68 r.

fol. 68 v.

fol. 69 r.

fol. 69 v.

fol. 70 r.

fol. 70 v.

fol. 71 r.

fol. 71 v.

fol. 72 r.

fol. 72 v.

The first preserved leaf of our manuscript is folio 8 whicn begins in the middle of Chapter 4, § 6, of Jamaspji Asa's and Haug's edition. Chapters 8, 6–7, and 9, 1–5, are missing. The lacuna in Chapter 11 mentioned by Jamaspji Asa and Haug occurs in folio 13 v–14. The missing folios 41–48 have contained the part from Chapter 64, 8 to the conclusion of Chapter 83. Chapters 86, 4–5, and 87, 1–4, are missing in our manuscript. Chapters 89, 10 — 100, 4 have dropped out with leaves 51–54. Immediately after the concluding formula in folio 56 v. line 10 there follows in line 11:

2) Mādīγān ē Yavišt ē Fryān (= K 20, No. 2). Ed. with translation in Hoshangji Jamaspji Asa, Haug and West, The Book of Arda Viraf etc. (see above), pp. 208 ff. and 249 ff. Translation: A. Barthélemy, Une légende iranienne, traduite du pehlevi, Paris 1889.

This is a Zoroastrian adaptation of an old riddle tale. It is briefly referred to in the Avestan Yašt 5, 81–84. The wizard Aχt (in the Avesta: Aχtya) kills all who cannot answer his questions. Yavišt ē Fryān (i. e. "the youngest of the Fryāna family") answers the questions and then in his turn puts three questions to the wizard. The wizard cannot answer them, and is killed by the hero of the tale.

Folio 72, the last leaf of the manuscript, ends in the middle of Chapter 4, 23, according to Jamaspji Asa's and Haug's edition.

K 26, as Haug points out in his Introductory Essays to Jamaspji Asa and Haug, The Book of Arda Viraf, p. VIII, is very carefully written. In some few places there are omissions or slight misscripts. In both its texts K 26 comes very near to the older K 20. That it is not a copy of it, however, appears plainly from the following circumstances. Some few graphic variants occur; in some passages words have been skipped in K 20 which appear in the text of K 26; both in K 20 and in K 26 there are passages transcribed in the Neo-Persian script, but not the same passages in the two manuscripts. Haug thinks that K 26 is derived from the same original as the Pazend-Sanskrit manuscript M 63 (designated H 18 by Haug).

K 26 is one of the manuscripts on which Jamaspji Asa and Haug have based their edition of the Ardāγ Vīrāz Nāmaγ and the Mādīγān ē Yavišt ē Fryān.

INTRODUCTION

K 26 is a fragment. It consists of loose sheets, 3–4 double folios placed one within the other, 53 folios in all. A partly Neo-Persian partly Gujeratī foliation in the top righthand corner of the verso pages goes as far as 72. The rest of the manuscript is missing, as are also the folios 1–7, 41–48, and 51–54. K 26 is a remnant of a collective manuscript, probably of similar contents as K 20. At any rate it contains the greater part of the first two texts occurring in K 20. How many other texts have been included evades inquiry.

There is no colophon. Haug, in 1872, thought that the manuscript was more than two centuries old, and this would seem to be right. It probably dates from the 17th century of our era.

K 26 contains the following Pahlavi texts:

1) Ardāγ Vīrāz Nāmaγ (= K 20, No. 1). Ed. with translation: Hoshangji Jamaspji Asa, Haug and West, The Book of Arda Viraf (thus the traditional reading of the name), Bombay & London 1872. Later edition: Arda Viraf Nameh, the Original Pahlavi Text, ed. by Kaikhusru Jamaspji Jamasp Asa, Bombay 1902. Translation: A. Barthélemy, Artâ Vîrâf-Nâmak, ou Livre d'Ardâ Vîrâf, Paris 1887.

Ardāγ Vīrāz Nāmaγ is an account of a vision, a Persian "Divina Commedia" without any pretensions to art. By means of a narcotic, the devout Ardāγ Vīrāz, (whose life according to the introduction is placed in the middle period of the Sāsānian Age), sinks into a lethargic trance during which he passes through Paradise and Hell, and sees the glory of the devout and the tortures of the sinful souls, each separate case being explained to him. After seven days he wakes up and relates his experiences in the other world to the learned Zoroastrian theologians who have conducted the experiment.

THE PAHLAVI CODEX K 26

CONTAINING ĀRDHĀGH VĪRĀZ NĀMAGH AND
MĀDHĪGHĀN Ē YAVISHT Ē FRYĀN

Published in facsimile by
The University Library of Copenhagen

WITH AN INTRODUCTION

BY

ARTHUR CHRISTENSEN
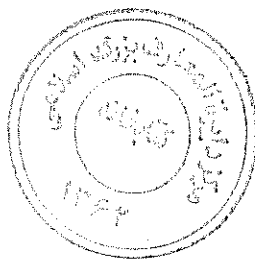
AT THE EXPENSE OF
LEVIN & MUNKSGAARD, PUBLISHERS
COPENHAGEN, MCMXXXII

CODICES AVESTICI ET PAHLAVICI BIBLIOTHECAE
UNIVERSITATIS HAFNIENSIS
VOL II

THE PAHLAVI CODEX K 26

CONTAINING ARDHĀGH VĪRĀZ NĀMAGH AND
MĀDHĪGHĀN Ē YAVISHT Ē FRYĀN

Published in facsimile by
The University Library of Copenhagen

WITH AN INTRODUCTION
BY
ARTHUR CHRISTENSEN

AT THE EXPENSE OF
LEVIN & MUNKSGAARD, PUBLISHERS
COPENHAGEN, MCMXXXII